

K o m e n t á r
k výsledkom štatistického zisťovania
v oblasti činnosti knižníc
za rok 2013

Predmet zisťovania

Predmetom štatistického zisťovania je oblasť knižníc a ich personálne, materiálne a finančné zabezpečenie. Prostredníctvom štatistického zisťovania boli získané údaje o počte knižníc v Slovenskej republike v členení na verejné, vedecké a špeciálne knižnice, údaje o knižničnom fonde, výkonoch a poskytovaných službách knižníc. Osobitne boli získané údaje o finančnom a personálnom zabezpečení knižníc.

Spravodajské jednotky

Spravodajskými jednotkami sú knižnice, ktoré poskytujú knižnično-informačné služby verejnosti a vlastníci alebo správcovia historického knižničného dokumentu a historického knižničného fondu. V roku 2013 bolo oslovených 2 472 knižníc, z ktorých bolo 2 131 verejných, 9 vedeckých a 328 špeciálnych knižníc. Z celkového počtu knižníc bolo v roku 2013 zrušených 51 knižníc (46 verejných a 5 špeciálnych), 331 knižníc stagnovalo (296 verejných a 37 špeciálnych), 4 knižnice súčinnosť v štátnom štatistickom zisťovaní neposkytli.

Verejné knižnice

Počet knižníc

V roku 2013 z celkového počtu verejných knižníc (2 131) knižnično-informačné služby verejnosti poskytovalo 1 789 knižníc, 46 verejných knižníc bolo zrušených alebo zlúčených s inými knižnicami, 296 bolo stagnujúcich. Oproti roku 2012 bol zaznamenaný úbytok verejných knižníc až o 102 fungujúcich knižníc a nárast stagnujúcich knižníc o 38.

Knižničný fond, služby knižnice

Celkový počet knižničných jednotiek (KJ) vo verejných fungujúcich knižniciach v roku 2013 bol 16 030 662, čo oproti roku 2012 predstavuje zníženie o 357 399 KJ. V roku 2013 boli vo fungujúcich verejných knižniciach na 1 obyvateľa Slovenskej republiky k dispozícii len 3 KJ.

Celkový prírastok do knižničných fondov fungujúcich verejných knižníc bol 248 246 KJ, čo predstavuje nárast oproti roku 2012 o 4 314 KJ, a to predovšetkým vďaka nárastu prírastku darom (82 966 KJ). Výrazný pokles však zaznamenal prírastok kúpou - 155 302 KJ, čo predstavuje len 12,74 % odporúčaného prírastku na počet obyvateľov SR (v roku 2012 dosiahol prírastok kúpou 13,6 %).

Obdobne pokračuje aj pokles počtu titulov dochádzajúcich periodík na 6 601 (pokles oproti roku 2012 o 233), k miernemu poklesu došlo v počte získaných titulov zahraničných periodík. Výrazne klesol aj počet exemplárov dochádzajúcich periodík, a to o 1 471 oproti roku 2012.

Pretrvávajúci nepriaznivý stav v budovaní knižničných fondov verejných knižníc sprevádza sústavný pokles počtu výpožičiek. V roku 2013 ich bolo realizovaných 16 112 766 (oproti roku 2012 pokles o 786 296 výpožičiek).

Okrem využívania základných knižničných služieb pretrváva aktívne využívanie medziknižničnej výpožičnej služby (MVS) z iných knižníc. V roku 2013 bolo zrealizovaných 26 153 výpožičiek MVS (pokles o 3 456 výpožičiek). Iným knižniciam prostredníctvom MVS bolo vypožičaných 5 788 KJ (pokles o 901 výpožičiek). O niečo menej sú vo verejných knižniciach využívané výpožičky prostredníctvom medzinárodnej medziknižničnej výpožičnej služby (MMVS). V roku 2013 bolo zrealizovaných z iných knižníc 239 výpožičiek MMVS (pokles o 34).

Pokračuje pritom zvýšený záujem o využívanie rešeršnej služby vo verejných knižniciach, v roku 2013 bolo vypracovaných 5 727 rešerší (nárast o 96) a 466 bibliografií.

Pomalú obnovu knižničných fondov a nízky prírastok knižničných jednotiek získaných aktívnou akvizíciou sprevádza pretrvávajúca tendencia úbytku počtu registrovaných aktívnych používateľov. V roku 2013 došlo k ich úbytku až o 25 368 na celkový počet 445 061 používateľov (úbytok 5,39 %). Počet registrovaných aktívnych používateľov predstavuje 8,2 % z počtu obyvateľov Slovenskej republiky k 31. decembru 2013.

Takisto sa mení aj charakter poskytovaných a využívaných služieb verejných knižníc. Klesá objem čitateľov textových dokumentov a rastie počet používateľov, ktorí využívajú elektronické služby a informácie sprístupňované prostredníctvom webových sídiel knižníc. Súčasne stúpa aj záujem o vzdelávacie a kultúrno-spoločenské podujatia knižníc, ktoré navštevuje verejnosť aj bez registrácie v knižnici.

Návštevníci knižnice

V roku 2013 bol zaznamenaný výrazný pokles fyzických návštevníkov verejných knižníc, a to o 232 047 návštevníkov oproti roku 2012 (celkový počet návštevníkov 5 417 402).

Počet návštevníkov, ktorí využili prístup na internet v knižnici, bol 531 039. V roku 2013 však iba 481 verejných knižníc umožňovalo prístup verejnosti na internet na počítačoch v knižnici (26,9 % fungujúcich verejných knižníc). Počet počítačov pre verejnosť s prístupom na internet mierne stúpol na 1 838 počítačov.

Opačný trend oproti výraznému poklesu fyzických návštevníkov verejných knižníc bol zaznamenaný v prípade návštevníkov podujatí knižníc. V roku 2013 bol ich počet 789 220 (oproti roku 2012 nárast o 18 520 návštevníkov podujatí). Knižnice reagujú na záujem verejnosti o podujatia zvyšovaním počtu realizovaných vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí, pričom návštevníci podujatí sú aj bez registrácie v knižnici. V roku 2013 knižnice realizovali 28 140 podujatí, čo predstavuje nárast o 741.

Dlhodobý vysoký je aj počet podujatí zameraných na informačnú výchovu. V roku 2013 ich realizovali 7 915 (nárast o 456).

V roku 2013 vykonali metodičky regionálnych knižníc 1 172 metodických návštev v obecných knižniciach.

Online služby

Vlastné webové sídlo uviedlo 93 knižníc. Webové sídla knižníc zaznamenali 2 675 370 návštev. Pomalý nárast bol zaznamenaný v prípade vybavenosti knižníc elektronickými katalógmi sprístupnenými na internete - 102 knižníc, čo bolo len 5,7 % fungujúcich verejných knižníc.

Využívanie elektronických katalógov verejných knižníc však sústavne narastá a v roku 2013 bolo zaznamenaných 1 656 470 vstupov do elektronických katalógov (oproti roku 2012 nárast o 373 345 vstupov).

Obdobne je zaznamenaný nárast aj v prípade zodpovedaných dopytov v elektronických referenčných službách - 31 309 (nárast o 8 938).

Používatelia mohli využívať 90 licencovaných elektronických informačných zdrojov, čo predstavuje nárast o 42 a knižnice vytvorili 87 databáz.

Personálne a finančné zabezpečenie činnosti verejných knižníc

Celkový počet pracovníkov prepočítaný na plný úväzok v knižniciach sústavne klesá a v roku 2013 sa znížil o 13,5 úväzkov. Z celkového počtu zamestnancov - 1 388,93 knihovnícke činnosti vykonávalo 1 115 zamestnancov (pokles o 9). K zhoršeniu dochádza aj v odbornom kvalifikačnom zastúpení a len 96 zamestnancov vykonávajúcich knihovnícke činnosti malo vysokoškolské knihovnícke vzdelanie. Pokračuje však nárast podielu zamestnancov s iným vysokoškolským vzdelaním, ktoré v roku 2013 malo 208 zamestnancov (nárast o 20,4

úväzku). Pokles bol zaznamenaný aj v prípade zamestnancov so stredoškolským knihovníckym vzdelaním - 531 pracovníkov (pokles o 40 úväzkov).

Finančné príspevky na činnosť knižníc od zriaďovateľov vzrástli o 117 397 EUR na celkových 18 223 260 EUR. Celkové náklady na činnosť verejných knižníc boli 20 536 853 EUR, čo bol oproti roku 2012 nárast o 446 188 EUR.

Zaznamenaný bol pokles nákladov na nákup knižničného fondu. Tieto náklady 1 404 733 EUR boli oproti roku 2012 znížené o 56 746 EUR. Osobitne boli uvedené náklady na nákup elektronických informačných zdrojov, a to vo výške 1 535 EUR.

Kapitálové výdavky verejných knižníc boli vo výške 676 823 EUR (nárast o 384 004 EUR) a z nich bolo na výstavbu a rekonštrukciu knižníc vynaložených 490 761 EUR.

Mzdové náklady mierne stúpili o 2 074 EUR na 10 208 989 EUR a priemerná mzda vo verejných knižniciach sa pohybovala na úrovni 612,5 EUR, čo je oproti roku 2012 nárast o 6 EUR. Mzdové náklady predstavovali 49,7 % z celkových nákladov na činnosť knižníc.

Vedecké knižnice

Počet knižníc

V roku 2013 poskytovalo knižnično-informačné služby verejnosti 9 vedeckých knižníc.

Knižničný fond, služby knižnice

Knižničný fond vedeckých knižníc zahŕňal 14 064 569 KJ, čo je pokles oproti roku 2012 o 146 878 KJ.

Celkový prírastok predstavuje 153 108 KJ (z toho povinný výtlačok 70 387 KJ), čo je nárast oproti roku 2013 o 5 665 KJ. Darom získali vedecké knižnice 25 794 KJ.

Prírastok kúpou, ktorý predstavuje aktívnu akvizíciu, bol 52 278 KJ (nárast oproti roku 2012 o 3 079 KJ).

Výpožičky

Aj v prípade vedeckých knižníc pokračuje pokles počtu výpožičiek. Kým v roku 2012 došlo k ich poklesu o 127 088, v roku 2013 sa ich počet znížil až o 487 798 na celkových 2 292 938 výpožičiek.

K nárastu došlo vo využívaní MVS. V počte MVS iným knižniciam došlo k nárastu o 932 na 43 847, z iných knižníc pre svojich používateľov požičali knižnice 5 092 KJ. Prostredníctvom MMVS požičali knižnice iným zahraničným knižniciam 347 a vypožičali zo zahraničných knižníc 5 585 KJ.

Používatelia knižnice

V roku 2013 došlo k poklesu počtu registrovaných aktívnych používateľov vedeckých knižníc o 1 300 na celkový počet 76 637 používateľov.

Návštevníci knižnice

Vedecké knižnice zaznamenali pokles fyzických návštevníkov. V roku 2013 to celkovo bolo 984 991 návštevníkov (oproti roku 2012 pokles o 31 874). Z uvedených návštevníkov 145 079 využilo prístup na internet prostredníctvom počítačov vedeckých knižníc.

Počet návštevníkov na podujatiach vedeckých knižníc sa oproti roku 2012 takmer zdvojnásobil. V roku 2013 mali vedecké knižnice 131 951 návštevníkov (nárast o 64 357).

Vedecké knižnice zorganizovali spolu 2 097 vzdelávacích a kultúrno-spoločenských podujatí pre verejnosť (nárast o 126), z ktorých bolo 587 zameraných na informačnú výchovu.

Online služby

Vedecké knižnice zaevidovali 3 159 817 návštev svojich webových sídiel a 2 071 088 vstupov do svojich online katalógov (oproti roku 2012 nárast o 395 096).

Vedecké knižnice spolu vytvorili 52 databáz a sprístupňovali 219 (nárast o 16) licencovaných elektronických informačných zdrojov.

Zaznamenaný je takisto nárast počtu vyhľadávaní v elektronických informačných zdrojoch.

Spolu bolo v rámci vedeckých knižníc zaznamenaných 5 896 244 vyhľadávaní, čo bol oproti roku 2012 nárast o 1 927 409. Pracovníci vedeckých knižníc odpovedali na 28 545 (nárast o 8 434) dopytov v elektronických referenčných službách.

Personálne a finančné zabezpečenie činnosti vedeckých knižníc

Vedecké knižnice mali spolu 829 zamestnancov (oproti roku 2012 nárast o 73), z nich knihovnícke činnosti vykonávalo 621 zamestnancov. Vysokoškolské vzdelanie malo 335 pracovníkov, avšak vysokoškolské knihovnícke vzdelanie malo len 152 zamestnancov, stredoškolské knihovnícke vzdelanie 120 zamestnancov.

V roku 2013 výrazne vzrástli finančné príspevky zriaďovateľov na činnosť vedeckých knižníc na celkových 24 963 698 EUR (nárast o 8 939 525 EUR). Náklady na činnosť vedeckých knižníc boli 17 718 978 EUR (nárast o 1 855 489 EUR).

Náklady na nákup knižničného fondu sa znížili o 43 648 EUR na 1 113 834 EUR. Osobitne boli uvedené výdavky na nákup elektronických informačných zdrojov vo výške 633 730 EUR. Kapitálové výdavky boli oproti roku 2012 zvýšené o 5 683 406 EUR na celkových 11 260 442 EUR.

Mzdové náklady vedeckých knižníc boli vo výške 6 703 774 EUR (nárast o 389 832 EUR), pričom priemerná mzda vo vedeckých knižniciach bola 674 EUR.

Špeciálne knižnice

Počet knižníc

V roku 2013 poskytovalo knižnično-informačné služby verejnosti 286 špeciálnych knižníc (pokles o 10 knižníc), 37 knižníc bolo stagnujúcich a 5 špeciálnych knižníc bolo zrušených.

Knižničný fond, služby knižnice

Objem knižničného fondu vo fungujúcich knižniciach oproti roku 2012 vzrástol o 9 081 KJ na celkových 3 973 835 KJ.

Počet výpožičiek klesol o 39 154 výpožičiek na 781 512 a súčasne poklesol aj počet registrovaných aktívnych používateľov o 2 763 na 56 998.

Podujatia, návštevníci

Špeciálne knižnice v roku 2013 realizovali celkovo 2 770 podujatí (pokles o 16 podujatí), z nich bolo 520 (nárast o 245) zameraných na informačnú výchovu. Súčasne klesol počet návštevníkov na podujatiach na 58 935 (pokles o 5 819).

Zo špeciálnych knižníc má iba 55 vlastné webové sídlo, 45 špeciálnych knižníc má sprístupnený online katalóg a zaznamenaných bolo 396 048 vstupov do elektronických katalógov týchto knižníc (nárast o 209 933).

Používatelia knižníc mali k dispozícii 118 počítačov s prístupom na internet, mohli využívať 105 licencovaných internetových prameňov, zaznamenaných bolo 8 824 vyhľadávaní v licencovaných elektronických informačných zdrojoch.

Personálne a finančné zabezpečenie činnosti vedeckých knižníc

V špeciálnych knižniciach pracovalo 303,6 zamestnancov, z nich 238 vykonávalo knihovnícke činnosti. Vysokoškolské vzdelanie malo 112 pracovníkov, z nich vysokoškolské knihovnícke vzdelanie malo 50 pracovníkov, 75 pracovníkov malo stredoškolské knihovnícke vzdelanie. Mzdové náklady vedeckých knižníc boli vo výške 2 383 178 EUR, pričom priemerná mzda zamestnancov špeciálnych knižníc bola 654 EUR (nárast o 20 EUR).

Náklady na činnosť špeciálnych knižníc boli 4 100 556 EUR (oproti roku 2012 nárast o 37 959 EUR). Na nákup knižničného fondu bolo vynaložených 691 979 EUR, na nákup elektronických informačných zdrojov 28 845 EUR.